De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE,** Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE** van **De Heraut,** Warmoesstraat 106, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 18 November 1888. N°. 569.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden *f* **1.20.** Afzonderlijke nummers aan het Bureel **10** Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureel, Warmoesstraat **106,** te Amsterdam.
Advertentiën: van **1** tot **6** regels **90** Cent; voor elken regel meer **15** Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen **10** Ct. per regel.

De Heidelbergsche Catechismus.

ZONDAGSAFDEELING XXI.

Van de Kerk.

I.

> En ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze petra zal ik mijne gemeente bouwen, en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen.
> Matth. 16:18.

In de 21ste Zondagsafdeeling wordt van de Kerk gehandeld; en nu trekt het aanstonds de opmerkzaamheid, dat de Heidelberger in dezen Zondag *drie* artikelen saamvoegt, over de *Kerk*, over de *Gemeenschap der heiligen*, en over de *Vergeving der zonden*.

Toch is dit geen gedachtelooze aaneenrijging, enkel dienstdoende omdat het het voor de indeeling zoo beter uitkwam. De bijeenvoeging is opzettelijk, en duidt aan, dat de „vergeving der zonden" niet anders dan in de gemeenschap der kerk gemaakt wordt. Wie buiten de kerk van Christus staat, is afgescheurd van het Lichaam Christi, en derft het heilgoed, dat alleen krachtens de inlijving in dit Lichaam genoten wordt. Iets wat natuurlijk *niet* doelt op de toevallige gemeenschap met eenig kerk*genootschap*. Dát heeft voor het geestelijk heilgoed niet de minste beteekenis. Maar op de aanhoorigheid tot die echte, waarachtige kerke Christi, die hij als Middelaar verwierf ten prijs van zijn bloed. Een zondaar wordt niet als een eenling, die op zichzelf staat, afzonderlijk gerechtvaardigd. Zijn eenlingschap, zijn op zichzelf staan en zijne afzondering waren juist gevolgen van zijn zonde. De zonde scheidt, splitst en doet uiteenspatten.. Komt er dus genade, dan moet deze genade van meet af dit eenlingschap opheffen, aan deze afzondering een einde maken, en dit op zichzelf staan doen ophouden. Genade kan u alleen toekomen, door u te gelijker tijd uit uw zelfzucht los te rukken, en weer in organisch verband, thans met uw mede*begenadigden*, te plaatsen. Dit is eenerzijds het mysterie van het *Lichaam Christi* en anderzijds het hoog gebod der wondere Christelijke *Liefde*. Genieting van het heilgoed, hier saamgevat in de „vergeving der zonden", is dan alleen voor u denkbaar, als ge eerst uit uw eenlingschap in het Lichaam Christi zijt overgetreden en uit uw zelfzucht in de „gemeenschap der heiligen". Wie zich daarvan weer losscheurt (stel het kon), houdt dan ook op te smaken wat hij in die gemeenschap genoot, en derft het zoet der verzoening. Zijns is geen vrede meer met zijn God.

Dit over het noodzakelijk verband, waarin deze drie artikelen van het Lichaam Christi of „de Kerk," van de „Gemeenschap der heigen" en de „Vergeving der zonden" met elkander staan. Komen we thans tot het eerste der drie: *ons geloof dat er is een heilige, algemeene, Christelijke kerk.*

Bij de weeropwaking van het Christelijk leven in den aanvang dezer eeuw was men tamelijk algemeen over dit artikel heengegleden. De dusgenaamde *Reveil* ging er op uit, om zielen te redden; was dus methodistisch in uitgangspunt; en moest door de volcinding van zijn fout wel uitloopen in het *Darbisme*. Hoofdkaraktertrek toch van het Darbisme is de principieele loochening van het bestaan van zulk een kerk. Darby, overigens een vroom en teeder man, loochende haar bestaan op grond van Rom. 11:22. Daar, zoo zegt hij, verklaart de heilige apostel aan de kerk des Nieuwen Verbonds: „Zie dan de goedertierenheid en de gestrengheid Gods: de gestrengheid wel over degenen, die gevallen zijn; maar de goedertierenheid over u, indien gij in de goedertierenheid blijft; *anders zult ook gij afgehouwen worden*". En nu redeneert Darby op grond van deze apostolische uitspraak aldus; Eerst bestond de kerk des Ouden Verbonds, en deze kerk van Israël is ten slotte verworpen en afgehouwen, omdat ze haar Heiland verwierp. Daarna kwam de kerk des Nieuwen Verbonds, die nog rijker heilgoed ontving. Maar ook aan deze kerk is gezegd, dat ze afgehouwen en verworpen zou worden, bijaldien ze Israël volgde in zijn ongeloof en afval. Welnu, ook die kerk des Nieuwen Verbonds *is tot afval gekomen*. Krachtens deze apostolische verklaring moet dus aangenomen, dat ook zij thans afgehouwen en verworpen is; en dat God de Heere, naar zijnen Raad, thans nog wel eenlingen redt en afzonderlijke zielen zaligt, maar dat er van een organische kerk geen sprake meer kan zijn.

Ongetwijfeld komt aan Darby de eere toe, dat hij te dezen opzichte dieper dacht en verder zag dan de coryphaeën van den *Reveil*. Feitelijk toch rekenden deze mannen even weinig met de kerk als Darby, maar ze gaven zich geen rekenschap van hun doen; ze waren geen denkers; en zagen niet tot op den grond door. Maar dat deed Darby wel. Hem was het behoefte, om als kind van den Reveil, er tot klaarheid over te komen, hoe het kon saamgaan, dat er zoo stellig en omstandig in de Heilige Schrift van een kerk gehandeld wierd, en dat hij en zijn mede-Christenen zich toch over geen kerk bekreunden, ja, er eer vijandig tegenover stonden. En deze noodzakelijke drang der gedachten dreef hem toen naar de overtuiging, dat er wel een kerk des Nieuwen Verbonds *geweest was*, maar sinds *wegzonk* en *afviel*, en dat hetgeen zich nu nog *kerk* noemde, niets van de eens echte kerk was dan een zondige caricatuur.

In de dagen der Hervorming had zich hetzelfde verschijnsel voorgedaan. Ook toen stond de kerk aanvankelijk vijandig tegen de weeropwaking van het geestelijke over en poogde dit te onderdrukken, en ook toen traden in de Wederdoopers mannen op, die feitelijk de kerk loochenden; gelijk zelfs nu nog de Mennonieten of Doopsgezinden in beginsel eigenlijk van geen kerk weten willen. Maar naast en tegenover hen stonden toen de Hervormers, die evengoed als de Wederdoopers de diepe gezonkenheid der kerk inzagen, en zelfs toegaven dat hetgeen zich als kerk nog aandiende *„valsche* kerk" was geworden, maar niettemin, in plaats van de kerk op te geven, zich opmaakten om haar te reformeeren. Maar dien drang juist kende de *Reveil* niet. De Reveil gaf de kerk op, zonder principieel tegenover haar positie te nemen, en plaatste naast en buiten de kerk zijn veelbezige werkzaamheid, om zondaren tot Jezus te roepen en in zijn naam werken van barmhartigheid te doen. Het waren het eerst de mannen van 1834, die ten onzent de onhoudbaarheid van dit standpunt inzagen, en half tastend half zoekend den strijd weer op *kerkelijk* terrein overbrachten, zonder nog aanstonds met bewustheid het beginsel van *Reformatie* uit de 16de eeuw op te nemen. Dank zij hun veerkracht is toen ook in kringen, die hen bestreden, het kerkelijk leven weer opgewaakt. Zoo is tweeërlei beweging, die van den *Reveil* en die van de *Reformatie*, tegenover elkaar komen te staan, en wierd onder 's Heeren wonderbare leiding de eens zoo verachte kerk, waar Gods vroomste kinderen in hun overgeestelijkheid zich nauwlijks meer om bekreunden, weer voorwerp van allerlei belangstelling.

Door den loop van zaken kon het intusschen kwalijk anders, of de belijdenis moest op het stuk der kerk wel allengs vervalscht zijn. Gods volk voelt zich dan ook zelfs nu nog in het stuk der kerk niet recht thuis. Het begint pas, er weer in te leven. Zoo staat de ééne broeder tegen den anderen over. En er zal nog heel wat gebeds gebeden en heel wat strijds gestreden moeten worden, eer 's Heeren volk in deze landen ook op het stuk der kerk weer rechte paden gebaand ziet en er als een *eenparig* volk op gaat.

—

Juist met het oog daarop is het dan ook van belang, aan de hand van den Catechismus, dit stuk der kerk eenigszins nauwkeuriger te onderzoeken, en dan zult ge wel doen met er in de eerste plaats op te letten, hoe de Catechismus de kerk niet laat oprichten *door menschen*, maar allereerst uitspreekt en op den voorgrond stelt, dat die dit doet *de Christus zelf* is.

Zoo immers begint de verklaring: „Dat *de Zone Gods* .... een gemeente of kerk .... vergadert, beschermt en onderhoudt."

Reeds deze ééne gedachte verheft dus de kerk, die voorwerp van ons geloof zal zijn, boven al het aardsche, en dus ook in haar wezen boven den aardschen vorm, waarin dit haar wezen tot openbaring komt.

Machtige rijken zijn op aarde gesticht. Alexander de Groote gold voor vorst van heel het Oosten met een deel van Griekenland er bij. Keizer Augustus zwaaide zijn scepter over heel de toenmaals bekende wereld. Ook Napoleons kroon blonk eens met ongekenden luister. Maar toch, al *deze* rijken waren door *menschen* gesticht. Hun oorsprong was uit de wereld. Ze vormden een deel van het leven der wereld. Dies deelden ze ook het lot van de dingen dezer wereld. En zoo zijn al deze rijken weer ondergegaan.

Maar zoo is het met dat rijk, dat we *Kerk* noemen, niet. Die dit rijk stichtte was geen mensch, maar de Zone Gods. Het had dus zijn oorsprong niet uit de aarde, maar uit den hemel. Niet van beneden, maar van boven. Het was gesticht niet met medewerking der wereld, maar na breking van haar fellen en principieelen tegenstand. Deze kerk daalde alzoo als een hemelsche macht in dit leven der wereld in. Van anderen oorsprong dan die wereld zelve, handhaafde die kerk zich in haar midden als een vreemde macht, die telkens met haar in botsing moest komen. En als eens die wereld niet meer zijn zou en alle heerlijkheid die uit haar was voortgekomen, zou zijn ondergegaan, zou die kerk eeuwig blijven en klimmen in glorie, eenvoudig omdat ze uit de wereld *niet* was.

Wie dit niet klaar en helder inziet vat de heerlijkheid der kerk niet en kan nooit in verrukking komen voor haar glorie.

Meet ge toch de verschijning der kerk in dit aardsche leven naar *aardschen* maatstaf, dan moet ge óf Roomsch worden en uw lust hebben aan de uitwendige schittering waarmee de pauselijke kerk op het Vaticaan, in haar diocesen en kathedralen optreedt, óf ge *moet* wel toestemmen, dat het optreden der kerk erbarmelijk klein en onooglijk is en zeer verre bij den glans van de wereldsche rijken achterstaat. En ziet ge dan niet dieper, gluurt uw oog niet achter het gordijn, en mist ge den zin, om de kerke Christi in haar geestelijke verborgenheid aan te zien, dan kan het niet uitblijven, of ge moet haar ten laatste wel minachtend aanzien, u van haar afwenden, en u terugtrekken in de geestelijke bevinding van uw eigen ziel of kring.

Verstaat ge daarentegen eens voor altoos die majesteit der belijdenis op het stuk der kerk, die uitgesproken ligt in het feit, dat de *Zone Gods* en niet een mensch, haar sticht, opricht of *vergadert*; en dat het die Zone Gods en hij alleen is, die haar nog voortdurend *beschermt* en *onderhoudt*; — o, dan keeren zich opeens alle verhoudingen voor u om. Dan kunt en zult ge niets meer kunnen hechten aan eenig *Genootschap*, d. w. z. aan den steiger die eenige kerkelijke mannen met behulp van de wereldsche Overheid, voor die kerke Christi hebben opgetrokken, maar door die steigers heen, *het geestelijk gebouw zelf aanzien*, dat met veel hooger schoonheid dan de wereld ooit geven kan, voor 's werelds oog verborgen, alle eeuwen door steeds hooger rijst en zijn spitse verheft in de hemelen.

Uw kerk is dan een kolonie die uit den hemel in deze aarde inleeft. Ze heeft dan een eigen, zelfstandig bestaan, rustend op een eigen fundament; is opgetrokken in eigen stijl; gebouwd uit heel andere steen, dan de mijnen der wereld aanbieden; en in haar toestand en inrichting afhankelijk *niet* van de wetten der natuur, noch van de wetgeving van aardsche wetgevers, maar eenigelijk van de levenswet van *haar goddelijken Stichter*.

Haar strijd met die wereld bevreemdt u dan niet meer, want ge weet dan dat zij in beginsel tegen het beginsel dier wereld overstaat. Ge verwondert u, niet daarover dat de strijd soms zoo scherp is, maar eer hierover, dat die strijd vaak zoo lang rust. En, met het historieblad en de les van het heden voor u, verstaat ge het opeens, hoe het komt, dat zoodra de kerk geestelijk opwaakt, die strijd weer zoo fel losbrandt, maar ook dat als die kerk geestelijk inzonk, de vrede haar door die wereld gegund wierd.

Meer nog, als ge dan van dien strijd en de moeite en de bangheden van Jezus' kerk hoort, dan denkt ge niet meer: „Daar houd ik mij buiten, ik trek mij in geestelijke zielsgenieting terug;" maar dan drijft en prikkelt u de hooge en heilige eere, om in die nimmer eindigende worsteling, waarin de Zone Gods al doorgaat zijn kerk te vergaderen, mee het zwaard des Geestes te mogen trekken, en mee uw offer te mogen brengen voor wat u dan geworden is „de zake van den Zone Gods", voortzetting van den triomf, dien *hij* eens op Golgotha tegenover en op die wereld behaald heeft.

—

Om deze nauwe verwantschap vallen echter *Kerk* en *Rijk Gods* niet saam. Van beide wordt in de Heilige Schrift afzonderlijk gesproken, en ge stelt uzelven aan allerlei misvatting bloot, zoolang ge deze beide verwart.

Een rijk wordt *gesticht*, de kerk wordt *vergaderd*.

Toen Alexander de Groote zijn rijk *stichten* ging, vergaderde hij eerst een *leger*, en met dat leger heeft hij toen zijn *rijk* gesticht. En gelijk nu bij Alexander den Groote de onderscheiding tusschen zijn *leger* en zijn *rijk* niet moeilijk valt, evenmin kan het u moeite baren om duidelijk te onderscheiden tusschen het Koninkrijk der hemelen en de kerke Christi.

De kerke Christi toch bestaat uit *personen*. Dit ligt in de uitdrukking dat ze *vergaderd* wordt. Deze personen worden in deze kerk saamgevoegd tot een vast kader, tot een onverbrekelijk korps of lichaam. Aan het hoofd van dit korps of lichaam staat de Christus als Veldheer. En onder dien Veldheer heeft nu dit leger, hetwelk *de kerk* is, den strijd des Heeren te strijden, om als vrucht van dien strijd het Godsrijk te doen geboren worden.

Wel verre van saam te vallen staan *kerk* en *Godsrijk* dus tot op zekere hoogte zelfs tegen elkander over.

Een *rijk* onderstelt *heerschappij*. Het Godsrijk zal dus dan eerst ten volle gekomen zijn, als al wat in hemel en op aarde is zich aan God als Koning der koningen onderwerpt. Een *rijk* onderstelt organischen *samenhang* en *saamwerking* van alle krachten en machten die ter beschikking zijn. Het Godsrijk zal dus dan eerst in glorie schitteren, als alle kracht en macht, die de Schepper in zijn creatuur heeft gelegd, in onderlinge harmonie en juiste evenredigheid, naar zijn bestel en bestek, op elkaar zullen werken. En eindelijk, een *rijk* onderstelt een *rijkswet*, die gehoorzaamd en waarvan de overtreder gestraft en gevonnist wordt. En ook het Godsrijk zal dus dan eerst in zijn majesteit blinken kunnen, als de wet onzes Gods in heel zijn schepping zal gehoorzaamd worden, en de overtreder van zijn heilige wet in *Zijn oordeel* zal zijn ondergegaan.

Uitbreken kan dat *Godsrijk* dus dan eerst in volle heerlijkheid, als het einde der dagen gekomen, het laatste oordeel geveld, alle tegenstand gebroken is, en God alles in allen zal zijn.

Wat dan schitteren zal — en dat alleen — is het Godsrijk; het Koninkrijk der hemelen.

Nu is er intusschen ook voor dat Godsrijk een uitgangspunt. Eerst na den dag des oordeels wordt het *voleind*, maar reeds veel vroeger *begon* het gesticht te worden. En de Heilige Schrift laat ons volstrekt niet in het onzekere over het tijdstip, waarin deze aanvang te stellen zij, maar zegt ons zeer duidelijk, dat het begon te komen met de komst van Christus. Toen was het, dat Johannes de Dooper riep: „Het Koninkrijk der hemelen *is nabij gekomen*". Toen was het, dat Immanuël zelf met gelijke aankondiging optrad: zijn discipelen met geheel dezelfde aankondiging onder Israël uitzond; en aan

Een Luthersch predikant tegen de Gereformeerde kerk.

I.

In den jare 1739 stond bij de Christelijk Evangelisch Lutherse gemeente te Vlissingen als leeraar Ds. Theodorus De Hartogh. Het was toen vier jaren geleden, dat een veertigtal in de stad wonende Lutherschen tot het besluit gekomen waren, een kerk te bouwen. Voor 1400 gulden waren zij eigenaars geworden van het voormalige Schuttershof van St. Joris in de Korte Walstraat. De genoemde predikant De Hartogh was hun eerste leeraar. Van Middelburg was hij overgekomen met een honderdtal zijner vroegere gemeenteleden, die ontevreden waren over zijne afzetting als leeraar en zijne uitbanning uit de genoemde stad als burger. De redenen zijner afzetting en uitbanning moeten gezocht worden in zijn onrustigen geest en zijn eigenzinnig gemoed, terwijl daden, der straffe waardig, de schaal geheel te zijnen nadeele deden overslaan.

Wat Ds. De Hartogh in Middelburg was geweest, bleef hij in Vlissingen, een woelzieke geest, wien de Gereformeerde kerk en hare belijdenis een doorn in het oog was. In geschrifte had hij deze reeds aangevallen, met name hare leer der voorbeschikking. Vurig voorstander van de leer der algemeene verzoening en van den menschen vrijen wil, trad hij voor haar in het krijt, en beproefde daarbij de praedestinatieleer als onschriftuurlijk te brandmerken. Hij hadde heel gemakkelijk werk gehad, zoo hij zich op de schriften der Remonstranten hadde beroepen en de lezers daarheen verwezen. Liever dan dit te doen (ofschoon hij van hunne schriften gewaagde o. a. van Batalus' verklaring van Rom. IX) deed hij geschriften van Duitsche Lutherse geleerden een Nederlandsch gewaad aan en gaf ze in het licht. Tot deze werken behoorden: »Vaste grond der Evangelische hoofdleer van de algemeene genadeleer" van Dr. Joach. Langen, tegen den heer Joh. Jac. Waldschmid, een Duitschen verdediger der praedestinatieleer. Deze verhandeling verscheen in 1737. Een jaar later gaf hij twee nieuwe tractaten in het licht, het eerste van Sam. Walther, het andere van Mr. Joh. Fabricius, beide handelende over Rom. 9. Achter deze geschriften heeft hij een eigenhandigen brief geplaatst, door hem in Aug. 1737 eerst geschreven, maar voor den druk bestemd, toen anderen, die er een afschrift van hadden, dreigden hem uit te geven. In dezen brief staat hij de leer der algemeene verzoening voor. Lang, zoo zegt hij, had hij gezaarzeld aan welke zijde hij zou staan; eindelijk sloeg de evenaar ten gunste van de leer der algemeene verzoening over. „En Gode zij dank, die mij dus tot staan gebracht heeft, om nu voortaan, met aflegging van alle twijfeling, mij aan onze rechtzinnige en waarachtige belijdenis te houden en dit, zonder eenige bitterheid, ook niet met verbittering van anderen, die anders gevoelen." Nieuwe gronden voor zijn geliefd leerstuk brengt hij niet aan. 1. Het woord *alle*, o. a. in Rom. 12:21 voorkomende, beteekent nimmer *allerlei*. 2. Christus' heilige en dierbare verdienste mag niet beperkt worden tot de verkorenen. 3. De praedestinatieleer maakt de menschen wanhopig en misgunt Jezus Christus, dat Hij een Behouder is van allen. 4. Teksten als Matth. 20:16, 22:14; 1 Joh. 2:1, 2; Rom. 5:12—21; Rom. 8:28, 9:11, 8:29; Efez. 1:4, 5; 1 Petr. 2:7, 8; Hand. 2:23, 4:28; Judas vs. 4 worden door de Gereformeerden misduid. Vooral komt hij op tegen de onderscheiding tusschen uit- en inwendige roeping. »Wanneer God uitwendig roept door zijn Woord, dan roept Hij ook inwendig door zijn Geest, omdat de Heilige Geest en met het Woord vereenigd en door middelen van het Woord in de harten der menschen werkt." »Waar nu een uitwendige roeping is, daar is ook een inwendige; maar hieruit mag of kan men geen besluit opmaken, dat, ofschoon God het wel begeert, die roeping bij allen haar gewenschte werking en vrucht moeten hebben;" want »een hardnekkig zondaar kan de Goddelijke roeping wederstaan." Niet weinig heeft Ds. De Hartogh het geladen op de stelling van Joh. Honert, die juist in die dagen de praedestinatieleer verdedigde: dat de algemeenheid der roeping raakt alle volkeren alleen (Mth. 28:19), maar niet alle menschen hoofd voor hoofd (Mth. 20:16). »Ik ben zoo bot", zegt hij, »dat ik geen onderscheid als alleen in de woorden kan vinden tusschen *alle volkeren en geslachten*, welke *uit alle menschen hoofd voor hoofd bestaan*, en tusschen *alle menschen hoofd voor hoofd*."

Natuurlijk volgt uit een en ander zijner stellingen een oppervlakkig uiterlijk Christendom, dat niet wortelt in het eeuwig raadsbesluit Gods en uitloopt op de prediking van den afval der heiligen.

Luther heeft anders geleerd dan gij, riepen in zijne dagen de Gereformeerden den Lutheranen toe. Men moet dus onderscheid maken tusschen oude en nieuwe Lutheranen. Hier komt Ds. De Hartogh tegen op, als hij zegt: »Nu durven wij voor God en de wereld openlijk betuigen van alle de leerstukken en geloofsgronden, die Dr. Luther heeft gelegd en beleden niet één haarbreed te zijn afgeweken, men zegge wat men wil." Deze stoute verklaring verhindert echter den schrijver niet, om te erkennen, dat zij wel wat ver gaat. Luther heeft eens tegen Erasmus zijn forsch: „Over den knechtelijken wil" geschreven; uit dit boek blijkt, dat er tusschen Luther en Calvyn ternauwernood verschil is in beider belijdenis van de verdorvenheid des menschen en den raad Gods. En wat zegt nu Ds. De Hartogh? »Gij zult mij voorwerpen, dat wij (Lutherschen) in alle deelen niet beamen, wat Dr. Luther in zijn gulden boek (zoo noemen de Gereformeerden het) van den knechtelijken wil heeft geschreven. Maar weet, dat noch ik, noch iemand der onzen, daartoe genoodzaakt ben. 1e. Wijl Luther dit boek schreef tegen Erasmus, toen hij nog in het Augustijner klooster was en buiten twijfel geen zoo ver vooruitzicht van de Hervorming had, als daarna achtervolgens Gods krachtige en genadige medewerking door hem geschied is. 2e. Wijl Dr. Luther zelf daarna vele stellingen in dat boek heeft herroepen." »Zoodat wij ons dit zijn boek, waarmede onze tegenpartij zoo geweldig tegen ons schermt en windbreekt, van niemand tot een stelregel laten voorschrijven; maar al wat die groote man Gods heeft geschreven overeenkomstig met de 28 Artikelen der geloofsbelijdenis (met den toenaam: onveranderde), in den jare 1530 aan keizer Karel V den 25 Juni op den Rijksdag van Augsburg overgeleverd, dat onderschrijven we, zonder één haarbreed daarvan te wijken; dat gelooven we, dat vertrouwen we, daarop leven wij, daarop sterven wij; het is Gods Woord zelf."

De Gaay Fortman.

Pilatus betuigde, dat hij om dat rijk te stichten in de wereld was gekomen.

In het Paradijs had dat Godsrijk *potentieel* bestaan. Door den opstand van Satan en van den mensch wierd het geschonden en verbroken. Onder Israël is er een *aanschouwelijk beeld* van vertoond in het prachtig rijk van Salomo en in heel Israëls nationaal bestaan. Maar *in werkelijkheid* kwam het eerst met de kribbe en het kruis.

— —

Wel was er van het Paradijs af, na den val, een *kerke* Christi, maar het *Godsrijk* kwam eerst veertig eeuwen later. Iets wat anders altoos verward, terstond klaar en duidelijk wordt, zoo men maar let op de onderscheiding, die we straks aangaven tusschen de kerk als de *heilige slagorde* van den Veldheer, waarmee het rijk gesticht moet worden, en de *stichting* van dat rijk *door* dit leger.

Zijn *heirscharen* is de Zone Gods begonnen te vormen in het Paradijs, in de Arke, in Ur der Chaldeën, in Egypte, onder Mozes, straks onder de Richteren, nog machtiger onder David en zijn koninklijk geslacht. Maar deze kerk des Ouden Verbonds was en bleef nog altoos opgesloten binnen enge grenzen, en de optreding van deze kerke Gods in de wereld, als macht om haar voor Christus te veroveren, toefde nog.

In Israël hebt ge dus de formatie van *de heilige slagorde*, de oefening van het leger, de in gereedheid brenging van deze heirschare voor het oogenblik waarop ze de wereld in zal moeten; maar tot den grooten strijd trekt het nog niet uit. Israël is *apart* gevormd, is door de *wondere* geboorte van Isaäk als een eigen *schepping* Gods, en blijft streng opgesloten binnen zijn nationale omtuining. Wel is het en vertoont het in dit nationale leven de afschaduwing en type van het Godsrijk, waarom de strijd eens gaan zal; maar wel verre vandaar, dat het reeds zelf het Godsrijk zou geweest zijn, mag het zelfs eer Immanuël zich aan het hoofd zal gesteld hebben, den strijd om dit Godsrijk nog niet eens beginnen.

Dit duurt tot aan de Vleeschwording en de ontzettende tragedie van Golgotha. En nu is de Veldheer aan het hoofd der zijnen getreden; en nu wordt de nationale omtuining weggeworpen; de kerke Christi treedt de wereld in; en nu in die kerke als een heilig leger voor den Heere optredende, aanvaarden zijn verkorenen en geroepenen de ontzaglijke worsteling, om onder hem als hun Hoofd, den kamp voor de stichting van het Godsrijk te wagen.

Bij elke overwinning die deze kerke Christi behaalt, is er iets van dat Godsrijk te aanschouwen. Er is een begin van stichting. Die beginselen breiden zich uit. Steeds breeder strekt het terrein, waarop de banier des Heeren HEEREN geplant zal worden. En zoo gaat, onder nederlaag en triomf, de strijd voort en verder, om eens te reiken tot aan het einde der wereld en tot aan den jongsten dag. Dan zal de laatste vijand vernietigd worden. De laatste tegenstander zal gebonden worden. En dán zal Christus als de Veldheer van het Godsrijk de banier van Jehova op den top der bergen planten, ten teeken dat nu het heelal weer aan God onderworpen is. En zoo zal God zijn alles en in allen.

Zoo ziet ge, hoe volkomen juist de uitdrukking van onzen Catechismus is, 'dat Christus zijn kerk, als een heilige *slagorde* des levenden Gods, *vergadert*. Hij vergadert zijn *kerk*, om door haar als zijn leger het Godsrijk te *stichten*. Daarom heet dat leger dan ook *kerk* d. i. Ecclesia of uitgeroepen Keurbende. De kerke Christi is zijn heerlijke *lijfwacht*, het korps zijner *lijftrawanten*, onder hem als aller Hoofd geïncorporeerd.

Iets waar, om onjuiste opvatting af te snijden, nog kortelijk dit aan toe zij gevoegd.

Christus strijdt niet enkel met en door zijn *kerk*. Hij heeft nog een ander korps lijftrawanten in zijn *engelen*. En het zijn deze beide heirscharen, die van de keurbende zijner uitverkorenen, en die van de heirschare der engelen, die onder hem den strijd strijden, die eens op onderwerping van alle macht in hemel en op aarde aan de majesteit des Heeren HEEREN uitloopt.

KUYPER.

„En genas hun kranken".

En Jezus uitgaande, zag eene groote schare, en werd innerlijk met ontferming over hen bewogen, en genas hunne kranken. Matth. 14:14.

Krankheid is een bange benauwing van ons leven. Alle ziekte gaat tegen onze natuur in, en de eisch van uw menschelijk leven, gelijk God de Heere u dat leven inschiep, is, dat ge bloeiende van kracht zult zijn en blozend van gezondheid.

Van alle ziekte zegt de Schrift u dan ook, dat ze om der zonde wil over ons menschelijk geslacht kwam.

Het is de dood, die in alle krankheid u aanraakt met zijn verdervende macht. God schiep den mensch krachtig en gezond en in het paradijs vóór den val is alle pijn noch ziekte denkbaar. Maar op het oogenblik zelf, dat de zonde in het hart sloop, ontsloot de mensch de deur van het paradijs voor de macht der vernieling. En sinds is die verdervende macht des doods als een stroom over ons gekomen; een stroom die ons reeds lang verzwolgen en zelfs alle betrekkelijke gezondheid ons ontrooid zou hebben, zoo er geen sparende genade tusschenbeide ware getreden, om althans eenigermate die macht der vernieling te stuiten.

Maar niettemin gaat die stroom des verderfs nog steeds over ons geslacht uit. Schriklijk verheffen zich zijn golven in de pestilentiën die gansche volken wegrapen; ontzettend wordt de verheffing zijner baren gevoeld in de epidemieën die als plagen zich op de natiën werpen; beving slaat ons om het hart, als we onze liefste panden door gevaarlijke krankheid zien aangegrepen; een schok gaat ons door de ziel als we zelf op het krankbed worden geworpen; maar ook al is de krankheid minder ernstig, of meer slepend en langzaam ondermijnend; toch, in al uw zwakheid, in al uw ongesteldheden, in uw onwel zijn, en tot in de minste aandoeningen van pijn, is het altoos diezelfde stroom der verderving, die u óf onderdompelt en wegsleurt óf de voeten besproeit en u in uw gang doet waggelen.

Och, een *zondaar* die *ziek* is, is eigenlijk het natuurlijkst, en waar u nog kracht en gezondheid gegund wordt, zult ge altoos uw God te danken hebben niet alleen voor het leven dat Hij u gaf, maar ook voor de genade, waarmee Hij, in weerwil van uw zonde, u als door een wonder de gezondheid verlengen wilde.

Onze God is zoo genadig en barmhartig, en Hij, Hij alleen is het, die den stroom der verderving een tijdlang van u afkeert; die als de krankheid komt u het kruid doet wassen, waarin genezing schuilt; die den arts inzicht geeft om den voortgang van het kwaad te stuiten; die de natuur in u tegen de ziekte doet inwerken; die bij uw leed u den troost der liefde toebrengt; en te midden van uw benauwdheden u nog het gebed schenkt om te roepen tot den Ontfermer!

— —

Als Jezus op aarde komt, ziet ge uw Heiland dan ook telkens *met de kranken* bezig.

Hij komt om van zonde te verlossen. Maar hij die diep ziet, ziet ook den onlosmakelijken band die *zonde* en *ziekte* vereenigt, en daarom laat hij ook *de kranken* tot zich brengen en hij geneest ze.

o, Eenmaal zal hij *alle* krankheid bij *al* Gods kinderen genezen. Dan roeit hij de laatste kiem van alle verderf in uw bloed uit. Schudt uit uw lichaam alle zaden des verderfs die er de dood in had uitgestrooid. En maakt uw nu zoo broos en aan alle krankheid onderhevig lichaam gelijk aan dat heerlijke lichaam, waarin hij zelf bloeit voor Gods aanschijn.

Volmaakt gezond is geen mensch op aarde, want, hoe gezond we ook schijnen, de kiem des doods draagt elk zondaar in zich. En volmaakt gezond dat was alleen Adam eer hij viel en de mensch Jezus Christus, gelijk hij nu opklom tot glorie.

Al die wonderen der genezing zijn daarom bij Jezus geen overtollig ornament. Neen, onze Redder en Goël komt om van zonde én ziekte te verlossen. En als ze die kranken op hun beddekens uitdragen, en Jezus hun tegelijk én de vergeving van hun zonden én de genezing van hun krankheden schenkt, dan is dat heerlijk tafereel slechts de profetie van wat onze Goël eens aan al Gods kinderen voleinden zal, als ze daarboven bekleed zullen worden met het fijne lijnwaad der heiligen en hun lichaam voor het eerst heerlijk blinken zal in hemelsche pracht.

Een profetie van wat komt, maar ook *een roeping voor de kerk* die hij achterliet, want wil zijn kerk beelddraagster van haar Heiland zijn, dan heeft ook zij nog steeds diezelfde dubbele taak te vervullen, niet enkel om aan zondaren, maar ook om aan kranken den geur der vertroosting te brengen.

Een kerk die haar kranken vergeten kan, doolt af van haar Heere.

— —

Krankheid is een bode Gods in ons leven.

Niet om te zeggen, dat alle krankheid in ons met *persoonlijke* zonde saamhangt. Och, de goddelooze pracht dikwijls op zijn kracht en welstand, terwijl het vrome kind van God kwijnt en omkomt in zijn benauwdheden.

Ongetwijfeld *is* er vaak samenhang. Vreeslijke ziekten vloeien soms rechtstreeks uit aan wijsbare zonden voort. Alle onmatigheid wreekt zich in afmatting en zwakheid. En bijna nooit overkomt ons krankheid, of we weten, dat de Heere ons in die krankheid iets te zeggen heeft.

Maar meestal is dat *niet* persoonlijk. De ziekten der ouders erven over op de kinderen en kindskinderen tot in verre geslachten. Meestal zelfs is de samenhang voor ons niet meer na te speuren. Maar hoever ook buiten onze persoonlijke zonde liggend, toch ligt de oorzaak van alle ziekte en krankheid, die ons met alle kinderen der menschen overkomt, in die ééne zonde en dien opstand tegen God, waaraan wij met alle kinderen der menschen schuldig staan.

Vandaar dat raken onzer conscientie, en althans bij den kranke, die vroom voor God leeft, juist in dagen van krankheid een zooveel inniger toevlucht nemen tot het bloed der verzoening.

Doch ook in anderen zin is krankheid ons een bode Gods.

Ook al raakt ze onze conscientie niet, toch ontzet ze ons uit onze hoogheid. Wie diep leeft, voelt bij alle pijn en krankheid schaamte over zich komen over zijn machteloosheid We dalen dan eenige sporten lager op de ladder onzer hoogheid. Onzer kleinheid worden we indachtig. En als met opgeheven vinger wijst alle krankheid ons op die laatste krankheid, die eens ook ons lichaam sloopen zal en ook ons een prooi doet worden van het graf.

— —

Ook van *de liefde* spreekt die bode des Heeren.

We leven saam in één huis, op eenzelfde dorp; en nu zijn er velen die zich nog gezond voelen, maar enkelen, die God met ziekte slaat. Waarom dit *hen* treft en *niet u?* Wie zal hier antwoorden, die niet gelooft in de vrijmachtige beschikking des Heeren?

Maar omdat de ziekte *u zelf* niet treft, moet ‘t daarom de ziekte *van uw broeder* niet treffen? Mag die buiten u omgaan? Gaat die ook u niet aan?

Of raakt die prediking van hoogen ernst, die in elke krankheid uitgaat, dan alleen den kranke, en niet de personen die om zijn ziekbed staan?

Vraagt dan de Heere geen verhoogden dank als Hij u in dien kranke zien doet, hoe het ook met u *kon* zijn; morgen misschien zijn *zal!*

Komt er in dien kranke dan geen toepstem tot u, om te deelen in wat hem trof? Om met deernis en mededoogen in de wereld van zijn lijden in te gaan? Om zijn lijden te lenigen en te verzachten met al wat uw hand vindt? Ook om hen met de teederheid van een bewogen hart te troosten, en als ge zijn ziel bereiken kunt, met hem te worstelen voor zijn God?

o, Wat stroom der liefde zou niet gemist zijn, zoo alle krankheid uit ons midden ware weggenomen, en wat goddelijke kunst was het, die uit het zaad der krankheden zoo kostelijken geur van deelnemende deernis en innig mededoogen voor God en voor zijn kranken deed opgaan!

God wil aangebeden zijn, en wanneer steeg er ooit vuriger gebed uit uw woning op, dan wanneer het leven uwer lieven bedreigd wierd; dat de kranke bad en heel zijn huis met hem smeekte, en dat er een heilige gebedsadem over de woeling des verderfs zweefde?

„In mijn krankheid," roept de Psalmist uit, »verandert Gij mijn gansche leger!"

En dat doet de Heere nog.

Want vergelijk maar eens het ziekbed in een huis waar *geen* gebed en *geen* liefde heerscht, met een krankenleger in de woning van *een kind des Heeren*, en ge merkt het immers hoe de Heere nóg de wonderen zijner vertroosting werkt?

Nu nog, in afwachting van de heerlijkheid die komen zal, is de naam van Jezus voor den kranke, die hem kennen mag, zulk een narduis van kostelijke waardij.

KUYPER.

Amsterdam, 16 Nov. 1888.

De onhoudbaarheid van de theologische faculteiten aan onze Overheids-hoogescholen begint almeer de aandacht te trekken.

In 1878 is een fout begaan.

Heemskerk stelde toen voor de *theologische faculteit* af te schaffen.

Maar zie, de liberalisten staken de hoofden bij elkaar en achtten dit bedenkelijk.

De theologische faculteiten moesten blijven om de dominees, en door de dominees de gemeenten, te liberaliseeren.

En zoo is dan de theologische Overheidsfaculteit, die reeds ten doode gedoemd was, hersteld.

Nu van achteren komt het dan ook uit, dat deze theologische faculteit en de politiek liberale partij Siameesche tweeling broeders zijn.

Immers toen er in Maart *politieke* verkiezingen plaats hadden toen *zweeg* de *juridische*, maar *sprak* de theologische faculteit.

En ter wille dezer theologische faculteit riep alles, orthodox en modern, *voor het liberalisme*.

Zoo werd de tol van dankbaarheid betaald.

— —

Pilatus en Herodes waren in de dagen van het Conflict vrienden geworden. Anders gezegd, de Modernen en Irenischen hadden saam in bond de Gereformeerden naar de hartader gestoken.

Thans vernemen we echter van Ds. C. Segers dat het in de jongste Haagsche Synode reeds weer tamelijk tusschen beide firmanten spande.

De Modernen wilden lucht maken voor hun geestverwanten in de grootere steden; maar de Irenischen vonden dat zoo iets volstrekt niet tepas kwam.

Zelfs wierd er toen door de Irenischen gedreigd, dat ze hun Pilatus en Herodesvriendschap op staanden voet zouden afbreken.

Dit maakte indruk.

En zoo is het, althans naar luid der mededeeling van Ds. Segers, geschied, dat de Synode met 13 tegen 4 stemmen in beginsel het Moderne denkbeeld aannam, maar daarna met 13 tegen 4 stemmen de toepassing er van schorste.

Ook te Amsterdam botert het reeds niet meer.

De Modernen zijn er boos op de Irenischen, en vooral op Dr. Vos om zijn clericalistischen overmoed.

In de Gemeotschapskerk aldaar worstelden bij de stembus dan ook drie factiën tegen elkaar in.

De *Neo Kohlbrüggianen*, verkapt onder den naam van „Vriendenkringen", de *Ethischen*, die op *Geloof, Hoop en Liefde* drijven, en de *Modernen* met hun kiesvereeniging *de Hervormde Kerk!*

o, Zulk een welgelijkend conterfeitsel van een *kerke Christi!*

— —

Uit Amerika ontvangen we over Ds. Doskers oordeel zeer geruststellende berichten.

Er verluidt toch, dat Ds. Dosker bij al zijn minzaamheid te veel barometert, en dat ongemerkt het kwik bij hem daalt en stijgt naar de omgeving waarin hij verkeert.

Aan wat de Italianen in een karakter *sympatico* noemen is dat meer eigen. Alleen zijn zulke naturen voor afvaardiging naar een Synodale vergadering van scherp geteekend karakter dan ook minder geschikt.

Toch heeft men in Amerika veel beter dan hier te lande onze grief begrepen.

Ware Ds. Dosker als privaat-persoon herwaarts gekomen, of ook gezonden gelijk de Duitsche missionarissen van het *Domdekanatenstift* te Berlijn, om den toestand op te nemen, er zou door ons niet geklaagd zijn.

Uit zijn rapport zou ons dan gebleken zijn, dat hij zich te weinig moeite gaf om de Doleantie te leeren kennen, en de opmerkingsgave om haar leven te bespieden, niet genoeg bezat, maar *zijn persoon* ware ongedeerd gebleven, en aan derden het recht om onze anticritiek uit wrok over ingebeelde miskenning te verklaren.

Maar Ds. Dosker kwam met een credentiebrief namens de wijdvertakte *Dutch Reformed Church* in Amerika. Hij kwam namens die kerken niet om het terrein te verkennen, maar om onze kerken *als kerken* te begroeten, en als zoodanig haar Synodale vergadering bij te wonen.

In die qualiteit als gedeputeerde van deze kerken is hij dan ook toegelaten. Namens die kerken heeft hij onze kerken een woord van broedergroet en hulde gebracht. Als afgevaardigde dier kerken is hij ontvangen.

En nu bleef natuurlijk de mogelijkheid over, dat hij als afgezant aan zijn zender gerapporteerd had: „Gij hebt u vergist. Knoop met die kerken verder *geen* relatie aan. Ze zijn geen ware kerken, enz.!"; maar dan had hij aan zijn kerken voor zoo grove aanklacht ook de bewijzen moeten overleggen; d in hadden die kerken daarover ons kunnen hooren; en daarna zou hij vrij man geweest zijn, om ons aan te klagen zooveel hemgeviel.

Maar wat niet aanging, wat pas noch houding had, en in geen geval geschieden mocht, was deze aaneenschakeling van tegenstrijdige feiten:

1°. Ds. Dosker wordt afgevaardigd door de kerken der *Dutch Reformed Church*, om onze kerken als *kerken Christi* te begroeten.

2°. Ds Dosker verschijnt als zoodanig op onze Synode en spreekt ons met warme sympathie als *ware kerken Christi* toe.

3°. Zonder een woord van critiek, in de hartelijkste stemming, verkeert Ds. Dosker met ons, bidt met ons, zit met ons aan, en accepteert de resolutiën der Synode.

4°. Zonder verder met de Doleerende kerken in eenig contact te komen, gaat Ds. Dosker zich verder weken lang uitsluitend onder andere lieden bewegen, en hoort eenige leelijke dingen te onzen laste.

5°. Zonder nader onderzoek, en stellig zonder de kerken, wier goeden naam en eer het gold, weder te hooren, slaat Ds. Dosker aan deze ongunstige geruchten geloof.

6°. In Amerika teruggekomen, vergeet hij geheel, dat hij als afgezant van *kerken onzes Heeren Jesu Christi in Amerika* gedeputeerd was naar *kerken onzes Heeren Jesu Christi in Nederland*, en gaat zich over deze kerken publiek op een wijse uit te laten, die ze tot creaturen van een mensch verlaagt en teekent als ongeestelijk en der verdwijning nabij.

Dit nu is iets ongehoords.

En als de Synode van Utrecht straks saamkomt, zal ze slechts van tweeën één kunnen doen: *of* Ds. Dosker beschouwen als iemand van wiens woorden men verder geen notitie neemt, *of* zich bij de kerken wier afgezant hij was over de houding van haar deputaat beklagen.

Toen onlangs de Engelsche afgezant in Amerika zich op min betamelijke wijze over Amerika uitliet, gaf Amerika hem zijn paspoort.

In Amerika is men dus perfect op de hoogte van de manieren waarop een *afgezant* zich te gedragen heeft.

En dit doet ons de hoop koesteren, dat althans de Amerikanen beter dan enkele broederen hier zullen gevoelen waarom hier, om het zacht te zeggen, tegen de kieschheid gezondigd is.

— —

Nu en dan ontvangt de Redactie van de *Heraut* ingezonden stukken ook van broederen uit de Christ. Geref. kerk, die over de behandeling, hun door hun kerkeraad of meerdere vergadering aangedaan, niet zeer gesticht zijn.

Op zichzelf zou er in de publicatie van zulk een klacht niets onbillijks liggen.

Om een voorbeeld te noemen, als een lid van een gemeente der Christelijke Gereformeerde kerk een mededeeling van zijn kerkeraad ontvangt, dat hij beschouwd wordt geschrapt te zijn, (let wel, niet kerkelijk behandeld; niet na censure gebannen en den Satan overgegeven; neen, maar zonder eenigen vorm van proces of verhoor zelfs, eenvoudig geschrapt van het boek), — dan heeft o. i. zulk een lid onbetwistbaar en volkomen recht om zich te beklagen; want zoo *mag* men met geen lid der kerk doen. En (we weten uit andere procedures), dat de weg naar hooger in appél voor een leek niet zoo spoedig gevonden is.

Waarom zou in zulk een geval de *Heraut* zwaad stichten met aan zulk een feit publiciteit te geven?

In alle kerken wordt gezondigd, en voor alle kerken ligt ter beveiliging van het recht in publiciteit ongemeene kracht.

Voor *alle* Gereformeerde kerken strijdend, beschouwen we geen van haar als onbevlekt, en kwijten ons met onze critiek op haar handelingen slechts van een prijslijken plicht.

Uit dien hoofde kunnen we volstrekt niet inzien, dat deze klagers ook maar eenigszins verkeerd deden met ons aan te zoeken, noch ook dat wij gehouden zouden zijn, om deze klagers aan den kerkelijken rechter over te leveren.

Toen de *Heraut* optrad heeft ze haar kolommen even breed voor de Christelijke Gereformeerde kerken opengezet, en door een harer toenmalige medearbeiders zeer prijslijk deze kerk laten inleiden.

Maar het recht der publiciteit moet aan de Gereformeerden in *alle kerken* onverkort blijven.

Klagen is nog geen verraad.

In casu zijn we zelfs vast overtuigd, dat alle Classes en Synoden de houding en daad van dezen ongenoemden kerkeraad als onschriftuurlijk en ongereformeerd zouden gewraakt hebben.

Toch deelden we deze klachten *niet* mee.

Waarom niet!

Uitsluitend om de hangende onderhandelingen.

Zoolang men onderhandelt, dient men alles te mijden, wat den goeden uitslag der onderhandelingen in de waagschaal zou kunnen stellen.

Onderhandel, zoo ge die kieschheid en dat zelfbedwang mist, liever *niet*.

Maar knoopt ge eenmaal onderhandelingen aan, weet dan ook zekere *convenances* in acht te nemen; wie dat niet *kan*, deert zichzelf.

Naar dien regel ons gedragend, zwegen we daarom.

Het mocht zelfs *den schijn* niet hebben alsof we met zeker leedvermaak op verkeerde handelingen in andere kringen wezen.

Zulk soort handelingen zijn er in elken en ook in *dien* kring, maar het lag niet op onzen weg, om in dit tijdsgewricht daarop te wijzen.

Dit is ook de reden, waarom we het stilzwijgen bewaren op veel ongepaste taal, waarmee men ons bejegent.

De hond moge soms een „rekel" gescholden worden (door wien doet er nu niet toe), maar in dien rekel schuilt dan toch honden*trouw*.

En in die *trouw* niet tekort te schieten is ons hooger eerepalm, dan om spies en speer, die ons den lansstoot toebracht, ontwee te slaan, al zouden we het kunnen.

— —

Ook Ds. Gravemeyer komt met het opgerakeld sprookje te berde, dat de Synodale Genootschapskerk dáárom geen *valsche* kerk zou zijn, omdat ze nog altoos rust op de *Drie Formulieren van eenigheid*.

Gelijk men weet school hierin de sluwheid der mannen van 1816. Er kwam wel een nieuwe Bestuursorganisatie, die op de kerken geklonken wierd, maar van *de leer* bleef men af. Zelfs wierd uitdrukkelijk bepaald dat de Synode der Bestuursorganisatie ook voortaan aan *de leer* niet tornen mocht. Integendeel wierd door Art. XI de handhaving van *die aloude leer* zelfs aan alle kerkbesturen ten plicht gesteld.

Tot op den huidigen dag is er dan ook nooit eenig Synodaal besluit genomen, waarbij de *Drie Formulieren van eenigheid* zijn afgeschaft.

o, Men heeft de voorzichtigheid der slangen zoo goed in toepassing weten te brengen!

En door dien schoonen schijn misleid, heeft nu heel een reeks van anders achtbare mannen, die *vóór* actie tegen de Synode, maar *tegen* de noodzakelijke gevolgen van die actie waren, er zich steeds achter verscholen, dat het met de Genootschapskerk nog niet tot het uiterste gekomen was, want dat *haar belijdenis* nog steeds zuiver en onberispelijk bleef.

Dit nu is ook Ds. Gravemeyers opinie.

Hij zou zeer beslist en zonder aarzelen tegen haar optreden en met haar breken, indien niet haar fondament nog goed was.

Nu echter de grondslag van dit gebouw nog gaat en zuiver is, nu hangt het, zoo waant hij, alleen van ander personeel in de Besturen af, om morgen den dag op die aloude basis onze vaderlandsche kerken weer in goed-gereformeerden stijl te zien verrijzen.

Doe dus niets. Zit stil. Bepaal u hoogstens tot protest en onderwijzing. Maar raak in geen geval aan de standmuren. Zoo ge maar tijd van wachten hebt, komt alles terecht. Immers de aloude Belijdenis ligt er nog altoos. Ook uw Genootschapskerk staat nog altoos op de *Drie Formulieren van eenigheid!*

Tegen geheel deze voorstelling nu komen we met klem en nadruk op.

Niet als ontkenden we, dat formeel en in juridischen zin de *Drie Formulieren van eenigheid* nog steeds als dogmatischen grondslag van de Synodale Genootschapskerk zijn te beschouwen; maar omdat reeds op juridisch standpunt niets met deze concessie gewonnen is.

Immers is de kerkelijke quaestie de laatste maanden keer op keer voor den rechter geweest, en heeft de rechter stelselmatig geweigerd de kerk als „instituut" of „stichting" te beschouwen, maar heeft elk rechterlijk college als uitgemaakt aangenomen, dat de kerk een *„zedelijk lichaam"* is, waarbij uiteraard het Statuut alles beslist en de Belijdenis niet eens meê te spreken heeft.

En nu beamen we deze rechterlijke uitspraak wel in het minst niet; eer dunkt ze ons klinkklaar ongerijmd en tegen den aard en de natuur van de kerk ingaande; maar zooveel bleek dan toch, dat bij den Nederlandschen rechter, zoolang het tegenwoordig geslacht rechters niet door rechters van gansch andere opinie vervangen is, niets met Art. XI is aan te vangen.

Doch we gaan verder.

Neem toch zelfs aan, dat de Hooge Raad ons dit cardinale punt ten slotte gewonnen gaf, en de kerk niet meer als „zedelijk lichaam" maar als „stichting" ging beschouwen, wat hadt ge dan nog voor de reformatie uwer kerk gewonnen?

Zoolang toch de instelling en de organisatie van 1816 en wat daaruit volgde, niet geheel en al ongedaan wordt gemaakt, bleef dan toch altoos het Bestuur, dat uit deze organisatie was voortgekomen, de aangewezen macht om Art. XI te *interpreteeren*. Te interpreteeren in zijn reglementen, te interpreteeren in zijn encyclieken, te interpreteeren in zijn bestuursmaatregelen en Synodale arresten. En wie nu de historie sinds 1816 kent, en weet hoe schier alle richtingen het daarover eens waren, dat in *geen* geval de *Drie Formulieren van eenigheid* meer als een maatstaf van rechtzinnigheid mochten gelden; ja dat nog op de jongste Synode, én Modernen én Groningers én Ethischen én Irenischen het daarover volmaakt eens waren, zonder dat één enkel belijder opstond, om te spreken gelijk men in 1619 te Dordt sprak, die kan zich zonder veel herseninspanning voorstellen, hoedanig in het gunstigste geval deze interpretatie van Art. XI zou uitvallen.

De rechter, die de Bestuursorganisatie van 1816 met haar effecten niet opzij durft schuiven, zou u dan toch nimmer, ook al gold de kerk als instituut of stichting, tegenover de Bestuursinterpretatie van Art. XI in het gelijk stellen.

En zegt ge ten slotte: „Ja, maar die Bestuursinterpretatie kan allengs beter worden, zoodra het ons maar gelukt is beter personeel in de hoogere Besturen te brengen!" — dan geven we u dit toe, zoo ge anti-Gereformeerd zijt, maar niet zoo ge Gereformeerd wilt zijn, gelijk Ds. Gravemeyer.

Ook hij weet toch zeer wel, dat er in heel de Synode nu zelfs nog niet één enkel Gereformeerde zitting heeft; dat in alle Provinciale Kerkbesturen saam niet één eenig man te vinden is, die kerkelijk vereenigd ligt met de vaderen van 1619; en